

ДО ПИТАННЯ РОЗПОДІЛУ РИЗИКІВ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОГОВОРОМ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

І.В. ГОРИСЛАВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: horislavska@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано окремі проблемні питання розподілу ризиків та цивільно-правової відповідальності за договором про надання медичних послуг.

Розкрито взаємозв'язок правової природи ризику, цивільно-правової відповідальності та договору про надання медичних послуг шляхом аналізу нормативно-правових актів медичного законодавства. Досліджено окремі питання щодо якості медичної послуги, правової природи ризику у медичній сфері. Досліджено питання реалізації та забезпечення окремих особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи в умовах карантинних заходів щодо запобігання поширенню на території України Covid-19 (ст. ст. 313, 315 ЦК України). Розкрито окремі питання функції договору про надання медичних послуг.

Ключові слова: ризик, договір про надання медичних послуг, якість медичних послуг, цивільно-правова відповідальність

Актуальність.

Про гостроту та актуальність питань у сфері охорони здоров'я та безпосередньо щодо надання медичних послуг можна наводити різні фактори, «промисливі» є низка об'єктивних обставин. Серед яких є і погіршення здоров'я населення, і виникнення біологічних, біотехнологічних, техногенних загроз, і малоефективна система управління у цій сфері, і значна пересторога усіх учасників щодо ліберальних підходів щодо надання медичних послуг. Перелік обставин і причин може бути доповнений економічними та соціальними проблемами. У системі прав людини чи не

найголовніше місце займають – право на охорону здоров'я та право на медичну допомогу. Проте, і особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, зокрема, право на свободу пересування та право на мирні зібрання, «стоять» поруч. А здоров'я – стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Окремим питанням договору про надання медичних послуг присвячені роботи таких учених як: С.В. Анто-

нов, С.Б. Булеца, Т.В. Волинець, А.А. Герц, Т.В. Заварза, О.В. Крилова, Р.А. Майданик, С.В. Михайлов, Г.Я. Оверко, О.О. Прасов, В.О. Савченко, М.М. Самофал, О.С. Смотров, С.Г. Стеценко, Р.О. Стефанчук О.В. Темченко та інші. Приватно-правове регулювання визначає лише загальні положення щодо договору про надання послуг, однак не враховує специфіку медичної сфери.

Мета статті. Дослідити окремі проблемні питання розподілу ризиків та цивільно-правової відповідальності за договором про надання медичних послуг.

Результати.

Відповідно до Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я», право на охорону здоров'я охоплює такі питання, як право на кваліфіковану медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря; санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту і відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди та інше. Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Ризик є тією категорією, що «входить» у життя людини не залежно від її волі, впливає на їх поведінку та спонукає до вступу у різноманітні відносини задля його уникнення чи мінімізації, як

у випадку із медичною сферою. Складним і неоднозначним є законодавче визначення категорії «ризик». Цікавим є те, що за приблизними підрахунками, у законодавстві наводиться 98 визначень поняття ризик та ризикова діяльність (Великанова, 2019: 103).

Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» визначає ризик як можливість виникнення та вірогідні масштаби наслідків негативного впливу протягом певного періоду часу. Логічним «продовженням» є позиції Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» щодо поняття «серйозний ризик» та «ступінь ризику». Будь-яка загроза суспільним інтересам, що потребує оперативного втручання державних органів, у тому числі така, наслідки якої не виявляються негайно та рівень небезпеки (загрози) суспільним інтересам, що становить або може становити продукція відповідно. У переважній більшості випадків законодавство розуміє ризик як категорію, що несе у собі негативний заряд, зокрема, наявність збитків або недоотримання прибутку.

Свої «особливості» має ризик у медичній сфері, він не завжди є негативним явищем. Наприклад, серед особливостей договору про надання медичних послуг є неможливість стандартизації самої медичної послуги через існування непередбачуваних факторів (ризиків), що пов'язуються і з об'єктом такого договору – організм людини, а також існуванням поняття «обґрунтований медичний ризик», який необхідно відрізнити від медичної помилки. Під обґрунтованим медичним ризиком, розуміють професійні медичні дії медичного працівника, проведені з добровільної інформованої згоди пацієнта, що не

відповідають чинним в Україні професійним медичним стандартам і застосовуються у винятковому випадку для порятунку життя і здоров'я пацієнта (Майданник, 2010: 313).

Основною «перепороною», що впливає на якість і безпечність медичної послуги, є наявність такого явища як медична помилка – побічна подія, яку можна запобігти, пропонується системний підхід до медичних помилок та інших проблем системи охорони здоров'я, який виявляє проблеми в процесі надання медичних послуг, а не лише виокремлення непрофесійних медичних працівників. Очевидно, що якість чи швидше результат, медичної послуги у межах відповідного договору залежить від суб'єктивних факторів, від ризиків, що існують у самій медичній діяльності, так і тих, що пов'язані із замовником відповідної послуги. Це і питання дотримання пацієнтом (замовником) режиму лікування, приписів та рекомендацій лікаря тощо.

Підтримуючи думку про те, що договір є взаємним страхуванням від багатьох ризиків і розподілом таких ризиків між сторонами, які його укладають (Великанова, 2019: 278) визначаємо, що договір про надання медичних послуг має бути покликаний виконувати функцію розподілу ризиків, має виступати засобом їх мінімізації. Під «договірним ризиком» розуміють засновану на договорі ймовірність виникнення у однієї із сторін збитків та (або) інших негативних майнових наслідків, що не можуть бути попереджені при виявленні того ступеня турботливості й обачності, який вимагається від обох сторін характером договору та умовами договору (Архипов, 2012: 32).

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання

виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» було посилено відповідальність за порушення карантину, що запроваджений на всій території нашої держави. Карантин, поряд з іншим, «доповнено» можливістю уряду встановлювати тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них, підстави та порядок обов'язкової самоізоляції. Обмежувальні протиепідемічні заходи встановлюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за поданням відповідного головного державного санітарного лікаря у разі, коли в окремому населеному пункті, у дитячому виховному, навчальному чи оздоровчому закладі виник спалах інфекційної хвороби або склалася неблагополучна епідемічна ситуація, що загрожує поширенням інфекційних хвороб. Проте, карантин це не лише адміністративні заходи. Це і медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб («Про захист населення...», 2000).

Цивільно-правовою відповідальністю у сфері надання медичної допомоги є застосування до порушника або до особи, яка за законом несе відповідальність за його дії чи бездіяльність, заходів примусу, які визначені законом або договором і полягають у покладенні на нього додаткових обов'язків цивільно-правового характеру за вчинення ним протиправних дій або бездіяльності під час надання медичної допомоги.

У непростих умовах українського суспільства, в умовах сучасних викликів біологічного, соціального, економічних викликів, гостро постає питання «взаємодії» договірної та деліктної

відповідальності і у межах договору про надання медичних послуг. Якщо в наслідок ненадання чи неналежного надання медичної допомоги пацієнтові не завдано шкоду каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, то застосовується договірна відповідальність. У випадках, коли неправомірні (порушення і норм медичного законодавства, і норм договору про надання медичної послуги) дії призвели до наведеної вище шкоди, застосовується деліктна відповідальність, а договірна – в частині порушення умов договору. У цивільному кодексі діє правило, відповідно до якого шкода, заподіяна життю або здоров'ю фізичної особи при виконанні договірних зобов'язань, відшкодовується за правилами деліктної відповідальності. Враховуючи ці обставини, відбувається розмежування договірної та деліктної відповідальності за правилом – «договірний позов витісняє позадоговірний». Такий підхід гарантує повну охорону права особи на життя, права на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю, права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу (ст. ст. 281-284 ЦК України).

Висновки і перспективи.

Для мінімізації досліджуваних договірних ризиків вважаємо за доречне незначати у договорі про надання медичних послуг «призначення» ризику, тобто випадки, коли сторони покладають ризики один на одного і кожна зі сторін визначає рівень ризику, який вона може нести, зважаючи на цілий ряд факторів, зокрема, дотримання замовником приписів лікаря, ймовірність тощо. Від так, набуває ваги роль договору про надання медичних послуг у вирішенні питань відповідальності не лише медичних працівників, а і самих

пацієнтів; ефективному розподілу договірних ризиків, відмежування їх від ризиків, що пов'язані із особливістю медичної діяльності, медичних помилок. Щодо посилення відповідальності за порушення умов карантину, то вона повинна знаходитись у прямому взаємозв'язку із виконанням державою медико-санітарних заходів.

Список використаних джерел

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/ed19970313> (редакція від 24.07.2020 р.) (дата звернення: 27.10.2020 р.).
2. Великанова М.М. Ризики в цивільному праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 378 с.
3. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 р. № 124-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text> (редакція від 03.07.2020 р.) (дата звернення: 27.10.2020 р.).
4. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 р. № 2736-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17#Text> (редакція від 26.03.2020 р.) (дата звернення: 27.10.2020 р.).
5. Майданник Р.А. Аномалії в цивільному праві України: навч.-практ. посібник. 2-ге вид., перероб та доп. / за заг. ред. Р.А. Майданника. Київ: Юстініан, 2010. 1008 с.
6. Архипов Д.А. Распределение договорных рисков в гражданском праве. Экономико-правовое исследование: монография. Москва: Статут, 2012. 112 с.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) від 17.03.2020 р. № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text> (редакція від 18.04.2020 р.) (дата звернення: 28.10.2020 р.).

8. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 р. № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (редакція від 23.05.2020 р.) (дата звернення: 28.10.2020 р.).

References

1. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoro-nu zdorovia [Fundamentals of Ukrainian legislation on health care] (1992): Zakon Ukrainy 19.11.1992 № 2801-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/ed19970313> (in Ukrainian).
2. Velykanova, M.M. (2019). Ryzyky v tsyvil-nomu pravi [Risks in civil law]. Kyiv: Alerta, 378 (in Ukrainian).
3. Pro tekhnichni rehlementy ta otsinku vid-povidnosti [On technical regulations and conformity assessment] (2015): Zakon Ukrainy 15.01.2015 № 124-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text> (in Ukrainian).
4. Pro zahalnu bezpechnist nekharchovoi pro-duktsii [On the general safety of non-food products] (2010): Zakon Ukrainy 02.12.2010 № 2736-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17#Text> (in Ukrainian).
5. Maidannyk, R.A. (2010). Anomalii v tsyvil-nomu pravi Ukrainy [Anomalies in the civil law of Ukraine]. Kyiv: Yustinian, 1008 (in Ukrainian).
6. Arkhypov, D.A. Raspredelenye dohovo-rnykh ryskov v hrazhdanskom prave. Ekono-myko-pravovoe yssledovanye [Distribution of contractual risks in civil law. Economic and legal research]. Moskva: Statut, 112 (in Russian).
7. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakono-davchykh aktiv Ukrainy, spriamovanykh na zapobihannia vynyknenniu i poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby (COVID-19) [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Aimed at Preventing the Occurrence and Spread of Coronavirus Disease (COVID-19)] 17.03.2020 № 530-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text> (in Ukrainian).
8. Pro zakhyst naseleennia vid infektsiinykh khvorob [On protection of the population from infectious diseases] (2000): Zakon Ukrainy 06.04.2000 № 1645-III. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (in Ukrainian).

I.V. Horislavska (2020). TO THE ISSUE OF DISTRIBUTION OF RISKS AND CIVIL LIABILITY UNDER THE AGREEMENT ON PROVISION OF MEDICAL SERVICES.

Law. Human. Environment, 11(4): 75-79. <https://doi.org/10.31548/law2020.04.009>.

Summary. The article analyzes certain problematic issues related to the distribution of risks and civil liability under the medical service agreement.

The relationship has been revealed between the legal nature of the risk, civil liability and the contract for the provision of medical services has been clarified by analyzing the legal acts of medical legislation. Certain issues of the quality of medical service and the legal nature of risk in the medical sphere were investigated. The issue of realization and provision of certain personal non-property rights ensuring social existence of an individual in conditions of quarantine measures to prevent the spread of Covid-19 on the territory of Ukraine has been studied (Articles 313, 315 of the Civil Code of Ukraine). Some issues of the function of the contract for the provision of medical services have been disclosed.

Keywords: risk, contract for provision of medical services, quality of medical services, civil liability